

van Gods gunst. Maar wanneer men zoo doet — aldus prof. Aalders — brengt men de tegenstelling tusschen werk- en genadeverbond niet scherp genoeg tot uitdrukking. „Want nu de mensch door den val een zondaar is geworden, is hij buiten staat zelf iets goeds te bereiken” (blz. 170, 171).

Naar het oordeel van dr Zuidema wordt evenwel de Graaf door prof. Aalders hier heelemaal niet geraakt! Wat hij beweerde werd door prof. Aalders zelfs niet in overweging genomen!

„Hoe gaarne ook de Graaf oog heeft voor de opdracht, die de mensch ontving, en aan welke uitvoering God de gave van het eeuwige leven verbond, daar staat toch met evenveel kracht naast, dat het feit, dat God deze overeenkomst met Adam wilde aangaan, niets anders is dan een bepaalde vorm, waarin God naar Zijn vrijmachtig welbehagen Zijn gunst aan den mensch wilde deelachtig maken. Ook deze verbondsluiting, hoewel zij nadien God verplichtte, om Zich er aan te houden, vloeide zelve niet voort uit eenige verplichting van Gods zijde tegenover den mensch. Zij was enkel het gevolg van Gods vrije gunst, welke Hem bewoog.”²⁾

En die opmerking van prof. Aalders dat de mensch nu, door den val, buiten staat is iets goeds te bereiken acht dr Zuidema zwak. In een ander verband handelt prof. Aalders er meer dan eens over, dat we in de verbondleer steeds weer stuiten op het onoplosbare probleem van 's menschen verantwoordelijkheid en Gods almacht. Zooals het daar geschiedde lijkt het dr Zuidema niet afdoende. „Maar hier had deze zaak zeker onze aandacht moeten hebben. Want ook in den staat der rechtheid, en daar volkomen zuiver (niet vertroebeld door de zonde, die „tusschenbeide gekomen is”), komen we voor ditzelfde probleem, deze zelfde zaak te staan. En ook daar is het kunnen van Adam verweven niet alleen in de interne samenhang van 's menschen verantwoordelijkheid en Gods voorbeschikking, maar ook in die van 's menschen verantwoordelijkheid en 's Heeren gunst, verbondsgunst over Adam. Komt hier, in deze beschrijving van den mensch in den staat der rechtheid, niet iets te veel een overhelling naar een onware autonomie-idee tot uiting? Ook in het werkverbond was de mensch niet autonoom; ook in het werkverbond dreef hij niet op eigen kracht!”

Het is merkwaardig, dat dr Zuidema een zoo elementaire waarheid nog moest verdedigen.

Ja, maar het was ook in den tijd, toen leden van een gereformeerde synode hoogst verbaasd opkeken, wanneer iemand beweerde, dat ook Adam voor zijn val niets kon verdienen in den strikten zin van het woord!

C. V.

¹⁾ Deze en volgende citaten zijn uit het „Kerkblad, enz.” van 9 Nov. 1939, 25e Jrg., No. 45.

²⁾ Deze en volgende citaten zijn uit het „Kerkblad, enz.” van 16 Nov. 1939, 25e Jrg., No. 46.

KERKELIJK LEVEN

ZELFSTANDIG OPTREDEN IN DE POLITIEK? XV (Voorloopig slot).

In ons vorig artikel werd aan het slot opgemerkt, dat het Rapport van 1905, gezien zijn tendentieuze weergave van het gevoelen der voormalige gereformeerde theologen, zakelijk reeds een vingerwijzing deed in de richting van het huidige, bindend verklaarde, Program van Actie der A. R. Partij.

We doelen hiermee op de consequenties, die verbonden worden aan de (door ons hierboven als onjuist afgewezen) weergave van Calvijn's gevoelen, alsmede van dat der Synopsis (het bekende gereformeerde leerboek).

Beginnen wij met het laatste.

De Synopsis heeft, zooals we reeds zagen, in haar opvatting zich aangesloten bij Calvijn. Desondanks weet het Rapport het zoóver te brengen, dat het met beroep op de Synopsis, concludeert:

a) de overheid mag niemand straffen, omdat hij in zijne geloofsovertuiging dwaalt;

b) alle ketterstraf wordt hierdoor van zelf buitengesloten;

c) evenmin mag de overheid iemand beletten God ook uitwendig te dienen naar zijne overtuiging, zij het al, dat de Overheid dezen dienst voor afgodisch of kettersch houdt.

Men zou tegen deze redeneermethode tweërlei kunnen inbrengen:

1e. aan de meening der Synopsis wordt onrecht gedaan;

2e. het betoog van a) tot en met c) „rammelt”.

Wat het eerste punt betreft: we staan al weer verwonderd over het verbluffende onwaarheidspreeken van dit Rapport. Alle ketterstraf zou door de Synopsis, goed verstaan, worden uitgesloten? Hoe komt men toch aan die vrijmoedigheid in het beweren? We hebben reeds aangehaald de positieve beweringen der Synopsis, die met Calvijn parallel loopen. Bovendien: vlak vóór de door het Rapport uit bl. 624

BRIEVEN VAN DE REIS

INSCHEPING.

Zaterdag, 16 Aug. 1947.

Zooals ik (niet zonder behoorlijk een slag om den arm te houden) beloofde, zal ik af en toe iets laten hooren. Veel zaaks kan het dezen keer nog niet wezen; en óf het ooit „veel zaaks” zal zijn, weet ik niet. Gedurende de reis is er alleen aan boord wat beschikbare tijd (en die is in dit geval nog beperkt, vanwege de aanwezigheid van uitgevers in deze wereld). Den vorigen keer had ik in Amerika zelf vrijwel geen tijd voor correspondentie ten behoeve van ons blad. Hoe 't nu zal gaan weet ik niet, want de nadere regeling van de „trip” is natuurlijk overgelaten aan de goede zorgen van hen, die mij ontvangen. Zij alleen zijn daartoe in staat.

Hedenmorgen kunnen we via Engeland post meegeven. Een klein teekentje van blijvende verstandhouding met de lezers moet er dan maar af, dacht ik.

De inscheping, gistermiddag, was vlot. En meteen sprekend voor een gereformeerde ziel. Want de eerste bekende, dien ik op het terrein der Holland Amerika Lijn ontdekte, was een dominee, die destijds met Waterink, Boerkoel, D. van Dijk, en anderen tegelijk met mij in Kampen studeerde, maar sindsdien helaas met eerstgenoemden vervallen is tot de meening, dat je altijd alles moet beloven wat een synode eischt te beloven of beveelt te doen; b.v. niets te leeren, dat niet in alles overeenkomt met een formule, die zij zelf over twee jaar gaat veranderen, als je den voet dwars zet, om Gods Woord zijn eigen eer te laten. Of: haar te binden aan de Kerkenordening. Deze dominee, die dus het goede onderwijs van Lindeboom, Noordtjij, Honig, Bouwman afgevallen was voor wat dit punt (artikel 7 der Confessie en 31 der K.O.) betreft, is deze zijn nieuwe ongereformeerde meening (waarschijnlijk pas opgedaan ter synode zelf) trouw gevolgd in de beruchte scheur-synode en stemde dus óók vóór de amputatie van de Theologische Hoogeschool, al droeg hij den goeden ouden, eervollen naam van zijn prettigen, Kampen niet amputeerenden vader: Van Halsema. Zoo was dus het eerste gezicht dat ik zag, een herinnering aan de strijdende kerk (kleine d, en s, en k).

Op de boot zelf ontmoette ik den amerikaanschen dominee Van Halsema. Die is redacteur van het ame-

rikanische blad „De Wachter”. Het blad krijg ik niet meer toegezonden; de vriendschap schijnt uit te zijn vanwege de strijdende kerk (nog steeds kleine d, s, k). Misschien ook wel onder invloed van De Strijdende Kerk (grootte D, S, K). Wel heeft destijds in de eerste weken nadat de oude Kamper student had meegeholpen in de amputatie van Kampen (hij liet er maar twee leden overblijven, S. G. en K. S., en amputeerde, in en door zijn verlaten van art. 7 en 31 alle anderen), wel heeft, zeg ik, in die eerste weken ons blad den amerikaanschen dominee Van Halsema geschreven, dat hij beter deed niets te gelooven van de onware en onzakelijke „berichten”, die de praeadviseur der synode van den nederlandschen ds Van Halsema, genaamd dr G. Ch. Aalders, zoo vlug hij maar kon — 't was oorlog geweest — via dr H. Beets in Amerika gelanceerd had over beweerd goddelijk recht en dwingende reden van die amputatie. Hoe op 't oogenblik de amerikaansche dominee Van Halsema denkt en schrijft, weet ik niet. We zullen 't wel eens bekijken, straks. In ieder geval hoop ik de waarschuwing tegen 't informatiebureau-Aalders straks publiek — met de argumenten erbij — te herhalen. En de uitkomst laat ik (zooals van heel deze reis) over aan God. Ik weet, dat het publiek weerspreken van Aalders' informatiedienst een „goed werk” is. „Goed” is: uit het geloof, naar de wet Gods, Hem ter eere. — En dit is heusch géén profanatie; men ziet trouwens na 'n paar jaar de dingen nog scherper dan in de dagen van den versch hangenden kruiddamp.

Intusschen hebben we al een paar woorden gewisseld, de Wachter- en de Reformatie-redacteur. Zelfs is de sigarenkoker al opengegaan. Gek toch, dat zoo iets óók behooren kan tot den heiligen kerkedienst. We hebben nog niets zakelijks kunnen bespreken. Maar wie weet wat nog komt. Om te beginnen hebben we alvast een afspraak gemaakt, wie van ons beiden zich melden zou bij den purser voor de leiding van den Zondagmorgendienst. De Wachter-redacteur had ze gehad op zijn heenreis; deswege zal nu de Reformatie-redacteur zich bereid verklaren voor morgen, nu de Wachter-redacteur op zijn terugreis is. Misschien de eerste „Vrijgemaakte” „preek” morgen op een schip van de Holland-Amerika-Lijn?

We zullen geen haar anders preken dan anders, en ook geen nieuwen tekst nemen. De Wachterperscollega kan dan hooren, wat er waar is van de geruchten, die via de synode van Aalders-van Halsema en via De Strijdende Kerk (grootte D, S, K) hem toewaaieren over het remonstrantsche gevaar. Misschien dat we samen morgen na den dienst ons troosten over en met de strijdende kerk (kleine d, s, k). K. S.

aangehaalde plaats kan men lezen, dat wel is waar in veel gevallen kan volstaan worden met v e r b a n n i n g (en dergelijke „lichtere” straffen!), maar dat van dezen milderen regel kunnen worden uitgezonderd (excipt) de „zware gevallen” (stelling 57). Hoe komt men aan de redeneering van het Rapport, als het niet tendentieuze een bewijsje voor een vooropgezette meening wil vinden? Stelling 58 der Synopsis dikt het tevoren gezegde nog eens aan met de opmerking, dat die „mildere” bejegening ALLEEN („tantum”) kan worden volgehouden ten opzichte van „gewone” gevallen („de communibus tantum haereticis”).

Ja maar, hoe staat het dan met dat Rapport? Het kan toch niet zomaar iets uit zijn duim zuigen? Ik hoor het een lezer vragen; ik zelf zou het in de dagen, toen ik nog geloofde aan den ernst van synodale rapporten, waaraan dr H. H. Kuyper had meegewerkt, óók in gevallen, waarin hij een bepaald doel bereiken wilde, eveneens gevraagd hebben.

Het antwoord op de verwonderde vraag volgt hier. 't Rapport (bl. 300, Acta 1905) verklaart:

„De overheid, zoo zegt de Synopsis, bl. 624, mag niemand dwingen tot het geloof, dat zij zelve voor waar houdt”.

Men lette erop, dat dit heele zinnetje in het Rapport tusschen aanhalingsteekens staat: men krijgt dus den indruk, dat het letterlijk en onverkort is a a n g e h a a l d uit den Synopsis.

Maar wat staat er in werkelijkheid? Dit:

„Ofschoon de overheid verplicht is („debeat”) haar onderdanen in bedwang te houden (weer het bekende werkwoord „coercere”) door de barrières (de slagboonen) („repagulis”) van haar wetten, opdat zij niet openlijk schimpen („maledicant”) op de religie, welke zij erkent („approbat”), toch kan zij hen niet DWINGEN tot het geloof in dier voege, dat zij daardoor („qua”) met conjunctief de manier („forma”) van die officieel erkende („receptae”) religie (ook zelf) erkennen („approbent”) en van deze (hunne) erkenning nu ook openlijk voor de menschen professie doen”.

Hier wordt dus w e l d e g e l i j k u i t g e g a a n van het z w a a r d r e c h t der overheid ter b e s c h e r m i n g der ware religie. En voorts staat er niets anders dan deze waarheid-als-een-koel, dat de overheid geen mensch mag dwingen tot huichelachtige belijdenis-acten, waar het slachtoffer zelf geen sikkepit van meent. Maar dat is toch heel wat anders dan het Rapport met kunst en vliegwerk uit de Sy-

nopsis „afleiden” wil? Wat het Rapport dan verder uit die onderhavige stelling (59) der Synopsis aanhaalt tegen dien dwang tot huichelachtige „b e l i j d e n i s”-acten is wel goed vertaald, maar het weglaten van wat vooropgesteld wordt als uitgangspunt der redeneering neemt den zin der woorden weg; de weg tot bescherming van Kuyper's afwijking van de destijds nog officieel erkende belijdenis van art. 36 is op een niet objectief-eerlijke wijze geëffend.

En wat het tweede punt betreft, ook hier is in het Rapport weer alles mis. Het betoog „rammelt”. Let maar op:

2) 't Rapport „concludeert” aldus: de Synopsis leert, dat men niemand mag dwingen te ZEGGEN: A is waar, als hij meent: A is niet waar; en dus (aldus het Rapport): „Indien dit zoo is, dan mag de overheid ook niemand straffen, omdat hij in zijn geloofsovertuiging dwaalt; want straf is dwang. Alle ketterstraf wordt hierdoor van zelf buitengesloten”.

Tot zoover het Rapport. Klaar is Kees; en uit de Synopsis is „gehaald” precies het tegendeel van wat het boek zegt.

Maar wat het Rapport bij wijze van conclusie uit de vaderen ten beste geeft (o, die vaderen!) is natuurlijk onzin. De overheid mag geen enkelen N.S.B.erdwingen om de N.S.B. goddeloos te noemen, als hij het een prachzaak vindt, of om een eed van trouw af te leggen op „Ons Program” van Kuyper of Colijn. Daar zijn we het over eens. Maar welke zot „concludeert” nu da a r u i t: „indien dit zoo is, dan mag de overheid ook niemand straffen, omdat hij in zijn politieke (tegenwoordig is dat ook een „religieuze”) overtuiging dwaalt; want straf is dwang; alle straf over N.S.B.ers wordt hierdoor van zelf buitengesloten”???

b) Het Rapport zegt (met „beroep” op de Synopsis): „Ieder moet vrij wezen, om in zijn eigen consciëntie te beslissen hoe hij God dienen wil”. Maar „God dienen” is toch wat anders, dan God lasteren? De Synopsis zegt: „de inwendige Godsvereering” („cultus Dei internus”) moet vrijwillig zijn. Accoord. Maar het Rapport, een reusachtigen sprong nemende, „concludeert” nu: „maar evenmin

¹⁾ „Dwalen” staat er. Maar straks komt de sprong naar het daaruit voortvloeiend brutale handelen. Alsof de overheid wat zij tegen „dwalen” beraamt, ook tegenover handelen moet stellen!

mag de
UITWEL
ja, ge d
woorden
Bovendien
den d
met een
het „d i
blijken
aanmerk

Het R
aard mee
van G
dienst
den twe

Maar
noeme
religie
verborge
„toest
als wann
belschen
dachten
„concl
dan mo
hande

Het is
trant van
ben wil.
woonte l
de gerefe
den heef
zingen, a
tige.

Van h
dan voor
je. We w
het Rapp
zake dat
den men
schen na
over ons
het Rapp
zijn onju
voor zoo
nu de oc
de(n) ra

Hier is

1) Het
overheid
BIED M
tuurlijk
ge artik
WOORD
zija werk
lopende

Doch e
Die is
heid en k
De roepi
wil dat a
gen ingr
rein”? H
dienst ge
spoed nu
(op bl. 3
aanhaling
haling C
ring is (

lijk tot
dige rech
onjuiste
te stellen
ping der
tot de
v a a r d
alweer! V
heeft dez
een „tw
(meervou
door de
den mens
nu in het
ginselen
opgesteld

a) de
heid bege

b) de c
kerk (bl.

c) de c

zaken af

Dat d

wijze ges

loofsake

weerden!

germaans

tot op po

heid mag

schrijven.

religie

gieuze

²⁾ Zie w